

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Český jazyk a literatura

Modely interpretace

Linda Tomišová

Magorovy labutí písně:

V mrazu se chvěje ztuhlý lůj

Seminární práce

Úvod

Následující báseň je vyjmuta ze sbírky Magorových labutích písní, konkrétně z kapitoly V. Intermezzo. Autorem této básnické sbírky je Ivan Martin Jirous, jeden z hlavních představitelů českého undergroundu.

V mrazu se chvěje ztuhlý lůj
bílý je dvůr i bílý hnůj
přestala šustit křídla můr
okolo lampy padá sníh
Modrý líh hoří pod kulmou
železa v tmavých kadeřích
vlasy v prstýnky zavinou
Vzpomínky ach na duši mou
dolehnou zase večer ztich
jen prach na prázdných policích
trochu se zdvih jen trochu zdvih
jak v polích větrem sníh

(Magorovy labutí písně, 2018)

Dále budu uvádět jednotlivé části této básně již bez citace.

Kdo a o čem

V mrazu se chvěje ztuhlý lůj

Hned první plnovýznamové slovo nás do básně uvádí přímočaře, chladně a ostře. Kontrastně následuje jemné chvění se, ale jemnost hned přechází ve *ztuhlý lůj*. Celá pomyslně první část básně, tedy první čtyři verše, nám vykresluje bílý chlad skrze jednotlivé detaily. Vše je bílé, mrtvé, i to, co má být živé. Dokonce i „špínu“ prostupuje chlad.

bílý je dvůr i bílý hnůj

přestala šustit křídla můr

I malé žluté světlo lampy je obklopeno bílou. Ale přece jen nám čtvrtý verš umožňuje jakýsi přechod z děsivě bílého panoramatu někam jinam, někam dovnitř.

okolo lampy padá sníh

Modrý líh hoří pod kulmou

Světlo lampy a světlo ohně propojuje vnější a vnitřní svět. Nicméně hned vzápětí zjišťujeme, že ani vnitřní svět není prostoupen teplem, ale že je chladný, trochu jinak. Temně a železně.

Modrý líh hoří pod kulmou

železa v tmavých kadeřích

vlasý v prstýnky zavinou

Báseň se stává více intimní, ale přesto ne úplně a ne vše. Cítíme jakousi clonu mezi lyrickým subjektem a scénou. Máme zde oheň, ale modrý, vidíme vlasý, ale tmavé a obklopené opět chladem zde zakotveném v motivu železa. Po celé tři verše se noříme hlouběji do detailu, zůstáváme v jednom momentu. Ale ve chvíli, kdy je nám naznačen nějaký časový posun, hned se zase zastavíme a jsme vhozeni do další pasáže básně, ještě intenzivnější. Myšlenka lyrického subjektu jako by se slovem *zavinou* otevřela a zároveň zasekla. Dokonavé *zavinou* nám vnucuje očekávání dalšího rozvinutí scény, ale najednou je tato scéna přerušena a ukáže se nám přímo lyrický subjekt, který předešlý obraz začínající slovním spojením *modrý líh* pošle do daleké minulosti slovem *vzpomínky*. Další dva verše navozují nejintimnější náladu z celé básně. Pozorujeme vnitřní povzdechnutí lyrického subjektu, na nějž dolehla tíha *vzpomínky* a který tímto „odhalil“ své nitro. Máme možnost nahlédnout do emocí a časově se v básni zorientovat.

Vzpomínky ach na duši mou

dolehnu zase večer ztich

Vnitřní projev emocí je navíc zdůrazněn citoslovcem. Následně dochází k několika pozastavením se v myšlence. První část přesahu můžeme vnímat i odděleně, jako zdůraznění důležitosti osoby, ke které směřuje předchozí část: *Vzpomínky ach na duši mou*. *Ona* je duší, *ona* je jeho duší. Poté je dokončena výpověď slovem *dolehnu*, opět dojde ke krátkému zastavení, dolehne i na nás obrovská tíha předchozích veršů. *Dolehnu* zároveň rýmem odkazuje k poslednímu slovu „*vzpomínky*“: *zavinou – dolehnu*. Stejně svou dokonavostí otevírá blízkou budoucnost, ale opět dochází k utnutí aktuální scény, tentokrát přes přechodné *zase večer*. Ve spojení *dolehnu zase večer* ještě doznívá povzdechnutí lyrického subjektu, v *zase večer ztich* je ono povzdechnutí definitivně zastaveno.

Zkrácený tvar slova *ztich* myšlenku nekompromisně uzavírá, utiňuje a zároveň nás uvádí do nálady dalších veršů.

Slovo *ztich* předchází tlumenému zakončení básně. V dalších verších jako by se lyrický subjekt po uvolnění vnitřního napětí „vracel ke smyslům“ a k šedé realitě. Ponurost a zahořklost zdůrazňuje aliterace v následujícím verši:

jen prach na prázdných policích

Zvukomalba nemalebne skutečnosti. A následuje další opakování, tentokrát celého slovního obratu:

trochu se zdvih jen trochu zdvih

Celé dvojverší připomíná ještě malé zachvění se, ozvěnu onoho *ztich: ztich – policích – zdvih*. A posledním stručným veršem, který je oproti všem ostatním veršům zkrácen o dvě slabiky, se vracíme do bílého chladu. Ani ta ponurost nám nemá být dopřána, jen chlad. Od vnitřních těžkých, tmavých vzpomínek se přes šedivou ozvěnu emocí vracíme na začátek k bílé, přímo k bílému sněhu, ke kterému nás odkazuje báseň absolutním veršem.

okolo lampy padá sníh

...

jak v polích větrem sníh

Kde

První slovo básně nás také uvádí do pomyslného místa mrazu, kde setrváváme a kde nám báseň nabízí nahlédnout na malé i velké detaily.

V mrazu se chvěje ztuhlý lůj

Od abstraktního mrazu se dostáváme ke zcela konkrétnímu detailu. V dalším verši se náš pohled zaměřuje na bělost, která nás v první části básně obklopuje, vidíme šířeji, ale přesto vidíme jen bílou.

bílý je dvůr i bílý hnůj

Dvakrát zdůrazněná bílá barva, znásobená spojkou *i*. A hned poté se zase zaměřujeme na detail, nebo spíš mnoho detailů najednou:

přestala šustit křídla můr

V těchto třech verších rezonuje rým *lůj – hnůj – můr*. Hlávka *u*, která rýmu dominuje, se však ozývá i v dalších slovech: *mrazu – ztuhlý – dvůr – šustit*. Jednotlivé detaily jsou tak provázány i zvukově.

Další verš, přestože se ještě drží bílého prostoru, už nezní hláskou *u*, ale zaměřuje se na přechod do další části básně, objevuje se v něm světlo, kterým, jak již bylo řečeno, nás přenáší do jiného prostoru. Verš nás nese dolů.

okolo lampy padá sníh

Modrý líh hoří pod kulmou

železa v tmavých kadeřích

vlasý v prstýnky zavinou

Klesáme hlouběji, do nitra, barvy ztmavnou, zaměřujeme se na něco „pod“, něco uvnitř. Báseň nám ukazuje drobnější a drobnější detail, a nakonec nás zaskočí chtivým *zavinou*, které si ten nejintimnější detail přivlastní pomocí tvrdého železa. A právě ve chvíli, kdy je báseň prostorově zaplněná, kdy jsou vlasy v zajetí železa to jediné, co přitahuje celý náš pohled, uvolní se plnost do onoho povzdechnutí a dostáváme se do nekonečného prostoru hlubokého nitra, ze kterého nás ovšem přímo vyhodí konec tohoto dvojverší:

Vzpomínky ach na duši mou
dolehnou zase večer ztich

Slovo *ztich* nás hází do meziprostoru, do známého ale pustého, ve kterém chvíli setrváme a přes který vyšplháme zase z hlubin nitra nahoru na chladný širý povrch. Všechny konkrétní a různě barevné motivy se změní v obyčejný šedivý prach v prázdnotě. Police zastupují místo, které je nám blízké a které by mělo být přívětivé, ale není, protože v něm nacházíme jen prach. Také nás tím báseň vyháňá z abstraktního prostoru nitra do o něco více vnějšího a konkrétnějšího prostředí. A předposledním veršem s námi přímo pohybuje, až nás nakonec posledním veršem vyše ještě dál od hloubky vnitřního světa. Zpět na bílý povrch, do míst, kam jsme byli uvedeni na začátku básně.

jen prach na prázdných policích
trochu se zdvih jen trochu zdvih
jak v polích větrem sníh

V jakém čase

V mrazu se chvěje ztuhlý lůž
bílý je dvůr i bílý hnůž

Chvění nás uvádí do absolutně přítomného okamžiku. Hned další slovo ale naznačuje teprve nedávno ukončený čas tuhnutí. Druhý verš zase nastoluje absolutní a úplnou přítomnost bílé: *bílý je...* A ve třetím verši už je přímo přiznaná minulost chladnutí. Slovo *přestat* zdůrazňuje nemožnost zvrátit to, k čemu došlo, ruší život, který je skryt ve slově *šustit*.

přestala šustit křídla můr
okolo lampy padá sníh

Čtvrtý verš nás opět uvádí do přítomného okamžiku slovesem *padá* a k němu se přidává v následujícím verši stejně přítomný okamžik na jiném místě provázaný s předchozím veršem světlem a směřováním do hloubky: *lampy – hoří, padá – pod*. Situace se zpomaluje, s každým dalším slovem očekáváme další sloveso, které by zrychlilo plynutí času, ale po celé tři verše nám báseň jen pomalu vykresluje jediný detail. Až poslední slovo *zavinou* hne s časem. Ale hne s ním tak náhle a naléhavě, že se čas nakupí na jedno místo a báseň nám naznačuje, že bude následovat něco zásadního. Dokonavé sloveso nás drží v přítomnosti a zároveň nám otevírá velmi blízkou budoucnost.

Modrý líh hoří pod kulmou
železa v tmavých kadeřích
vlasy v prstýnky zavinou

Ale následně báseň skáče jinam:

Vzpomínky ach na duši mou

Po náhlém zrychlení nastane úplné zastavení, citoslovcem *ach* se dostáváme do nejpřítomnějšího okamžiku básně. Tento okamžik nám však také posouvá celý předešlý tmavý obraz do jakési bubliny minulosti, která probíhala ještě dávněji než dlouhý proces chladnutí naznačený na začátku básně ztuhlostí a ukončením pohybu, a činí ho ještě více matný.

A pak pokračuje po časové odmlce myšlenka slovesem *dolehnu*. Sloveso, které odkazuje rýmem a dokonavostí zpět ke slovu *zavinou*, a zároveň otevírá další budoucnost, ne ovšem tak naléhavou, ale spíš tichou a vnitřní.

dolehnu zase večer ztich

Povzdechnutí lyrického subjektu je dokončeno slovy *zase večer*, která se ale současně vážou ke slovesu *ztich*. Teprve to svým gramaticky minulým časem a zkráceným tvarem úplně ukončuje doléhání, neboť stahuje s sebou do nedávné minulosti i právě tato dvě předešlá slova: *zase večer ztich*.

Čas trvajícím od pátého do devátého verše, přechod ze vzpomínky na projev emocí, zpomalování a zrychlování, popisují následující dva verše jako krátké zachvění v jinak jednolitým a stagnujícím bílém čase.

jen prach na prázdných policích

trochu se zdvih jen trochu zdvih

Přirovnané k zachvění krajiny, do které jsme nahlédli na začátku a do které se teď vracíme skrze *sníh*.

jak v polích větrem sníh

Závěr

Báseň představuje cestu do hloubky a zpět. Z širokého a jednolitého prostředí na povrchu se pohybujeme směrem dovnitř, do hlubin, ze kterých poté zase šplháme vzhůru. Od bílého chladu se přes modrou dostáváme do temnot těchto hlubin, poté vše zšedne, a nakonec zase zbělá. Přítomnost těžkne víc a víc, čas se uprostřed básně úplně zastaví, pak se pomalu zase rozejde a dostaneme se zpět do mrazivé přítomnosti. Střed básně je vrcholem v hloubce nekonečného prostoru a času. K tomuto vrcholu padáme a z něj se opět vracíme.

- pěkný text, soustředěně a zaujatě napsaný
- dobře vyvedený závěr
- některé dílčí formulace by to chtělo doladit
- něco jen nahozeno - rozvést

Literatura

JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Online. 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018, s. 162. ISBN 978-80-7602-216-4. Dostupné z:

https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/42/62/28/magorovy_labuti_pisne.pdf. [cit. 2024-12-13]